

ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

ΑΘΗΝΑ

Στην Αθήνα διεξήχθησαν κατά τα έτη 2000-2010 συνολικά 298 σωστικές ανασκαφές σε οικόπεδα ιδιωτών ή σε δημόσια έργα (ΜΕΤΡΟ) και πραγματοποιήθηκε μεγάλος αριθμός μικρότερων ερευνών κατά την παρακολούθηση εκσκαφών σε ιδιωτικά οικόπεδα ή σε ορύγματα Οργανισμών κοινής ωφέλειας.

ΜΕΤΡΟ: Δυτική επέκταση ΓΡΑΜΜΗΣ 3 από Κεραμεικό προς Αιγάλεω

Με αφορμή την επέκταση της Γραμμής 3 από τον Κεραμεικό μέχρι το Αιγάλεω πραγματοποιήθηκε μεγάλη ανασκαφική έρευνα, κατά μήκος της Ιεράς οδού, σε τρεις σταθμούς και σε 15 φρέατα εξαερισμού, η οποία όμως δεν απέδωσε παντού αρχαία. Συνδυετικός κρίκος όλων των ανασκαφών υπήρξε η αρχαία Ιερά Οδός, η οποία καθόρισε, ανά τους αιώνες, τις δραστηριότητες της ευρύτερης περιοχής.

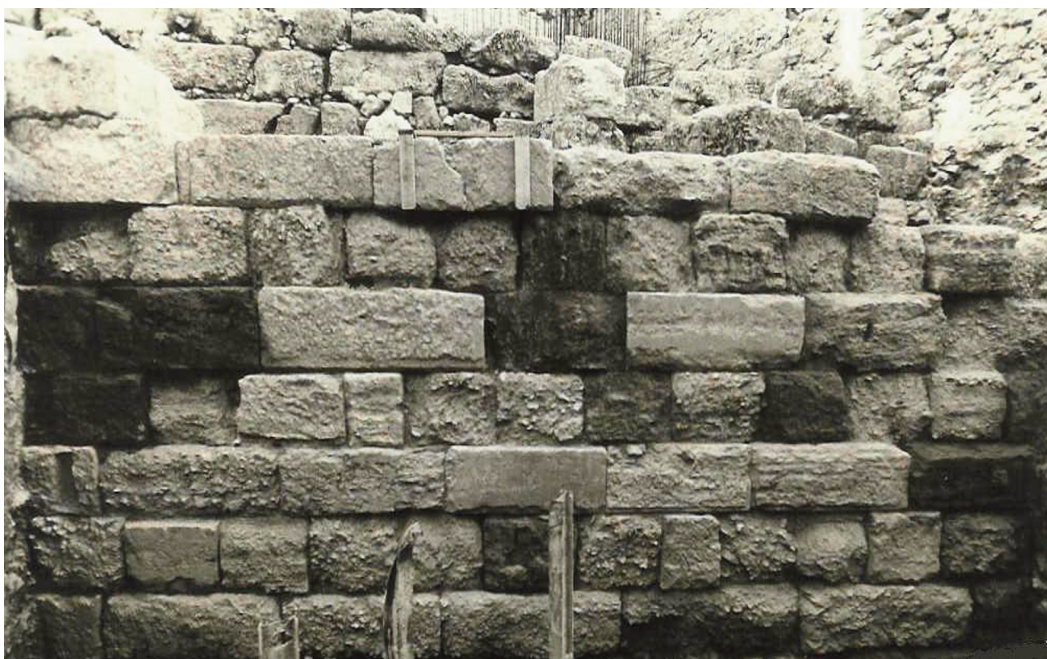
Τμήματα της αρχαίας Οδού (εικ. 1) χρονολογούμενα από τους γεωμετρικούς έως τους ρωμαϊκούς χρόνους, ερευνήθηκαν σε έξι ανασκαφές, με καλύτερα σωζόμενο αυτό του Σταθμού ΑΙΓΑΛΕΩ που κρίθηκε διατηρητέο και θα αναδειχθεί. Σε πολλές ανασκαφές αποκαλύφθηκαν παρόδια νεκροταφεία εκατέρωθεν της Οδού που χρονολογούνται από τη γεωμετρική έως την ελληνιστική περίοδο. Παράλληλα, διαπιστώθηκε σε δύο περιπτώσεις βιοτεχνική δραστηριότητα των ελληνιστικών χρόνων και συγκεκριμένα πρόχειρες εγκαταστάσεις με ενδείξεις μεταλλοτεχνίας και κεραμοποιίας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίαζε η ανασκαφή στο Σταθμό ΕΛΛΙΩΝΑΣ, όπου σε μεγάλο βάθος εντοπίστηκε η κοίτη του αρχαίου Κηφισού, ενώ σε άλλο χώρο του ίδιου σταθμού αποκαλύφθηκαν τρία «βάθρα θεμελίωσης» λίθινης γέφυρας του ποταμού, τα οποία αποσπάστηκαν και επανατοποθετήθηκαν περίπου στη θέση τους (εικ. 2). Σημαντικό, τέλος, εύρημα υπήρξε ένας αποθέτης ιερού που αποκαλύφθηκε στο φρέαρ

Εικ. 1. Η αρχαία Ιερά Οδός.

Εικ. 2. Τα βάθρα της γέφυρας του αρχαίου Κηφισού.

Εικ. 3. Οδός Διπύλου 10-12.

του «Προφήτη Δανιήλ», γεμάτος με κέρνους, ακροκέραμα και γλυπτά και ίσως παραπέμπει σε μαρτυρημένο ιερό, όπου συλλατρεύονταν η Δήμητρα και η Κόρη μαζί με την Αθηνά Μορία και τον Ποσειδώνα Φυτάλμιο.

Τα πορίσματα των ανασκαφών, αντίγραφα των πιο αντιπροσωπευτικών ευρημάτων, καθώς και πλούσιο ενημερωτικό υλικό παρουσιάζονται σύντομα σε έκθεση μέσα στο Σταθμό ΑΙΓΑΛΕΩ.

Οδός Διπύλου 10-12

Με αφορμή την ανακαίνιση δύο διατηρητέων κτηρίων και τη μετατροπή τους σε εκθεσιακό κέντρο της Ισλαμικής Συλλογής του Μουσείου Μπενάκη, διεξήχθη ανασκαφική έρευνα, η οποία έφερε στο φως τμήμα της αθηναϊκής οχύρωσης. Συγκεκριμένα, αποκαλύφθηκαν μεγάλο τμήμα του προτείχισματος σε συνολικό μήκος 32 μ. και σε μέγ. σωζόμενο ύψος 13 δόμων (εικ. 3), η τάφος με το ανάλημμά της και τμήμα της περιφερικής οδού του 4ου αι. π.Χ., που περιέτρεχε, ανάμεσα στα τείχη, όλη την πόλη. Στην εποχή του αυτοκράτορα Βαλεριανού το προτείχισμα μετατράπηκε σε τείχος και στο γέμισμά του βρέθηκαν σημαντικά επιγραφικά μνημεία. Αποκαλύφθηκαν, ακόμη, άλλο μικρό τμήμα της Βαλεριάνειας οχύρωσης, καθώς και τμήμα πύργου Ιουστινιάνειας εποχής. Όλες οι σημαντικές αρχαιότητες διατηρήθηκαν στη θέση τους, αναδείχθηκαν και είναι επισκέψιμες σε ειδικά διαμορφωμένο υπόγειο χώρο του μουσείου.

Εικ. 4. Συμβολή των οδών Αγίων Ασωμάτων - Ψαρομηλίγκου και Καλογήρου Σαμουήλ. Ο κιβωτιόσχημος τάφος 18, γ' τέταρτο 5ου αι. π.Χ.

Συμβολή των οδών Αγίων Ασωμάτων - Ψαρομηλίγκου και Καλογήρου Σαμουήλ

Σε οικόπεδο ιδιοκτησίας του ΟΣΚ επί των ανωτέρω οδών και σε μικρή απόσταση από τον Κεραμεικό, αποκαλύφθηκαν τμήματα δύο

οδών, η μία από τις οποίες οδηγούσε στον Ίππιο Κολωνό μέσω των Ηρίων Πυλών. Κοντά στις οδούς ερευνήθηκε τμήμα παρόδιου νεκροταφείου (38 ταφές), με ταφικό περίβολο και βάθρο που χρονολογείται από τον πρώιμο 5ο έως τα μέσα του 2ου αι. π.Χ. (εικ. 4). Ενδιαφέρον στοιχείο ήταν η εύρεση τύμβου που συνδεόταν με την παλαιότερη φάση του νεκροταφείου και παραβιάστηκε από μεταγενέστερες ταφές. Αποκαλύφθηκε, επίσης, κτηριακό συγκρότημα του τέλους του 5ου αι. π.Χ., που, όπως έδειξε η ανασκαφή, ήταν μονώροφο, με κεραμοσκεπή στέγη και τοιχοδομία από ωμές πλίνθους και ταυτίστηκε με κατοικίες, καταστήματα και αποθήκες (εικ. 5). Μεταξύ των δύο οδών, τέλος, εντοπίστηκε εργαστηριακή δραστηριότητα. Οι σημαντικές αρχαιότητες διατηρήθηκαν και θα αναδειχθούν στο εσωτερικό του υπό ανέγερση σχολείου.

Εικ. 5. Συμβολή των οδών Αγίων Ασωμάτων - Ψαρομηλίσκου και Καλογήρου Σαμουήλ. Αρχαία οδός και κτηριακό συγκρότημα.

Εικ. 6. Οδός Φαλήρου 7-9. Γενική άποψη της ανασκαφής. Στο κάτω μέρος της εικόνας διακρίνεται το ιερό πάνω σε τετράβαθμο πόδιο.

Εικ. 7. Οδός Διαμαντοπούλου 1. Γενική άποψη της ανασκαφής.

Οδός Φαλήρου 7-9

Η σωστική ανασκαφή στο ανώτερο οικοπέδο έφερε στο φως τμήμα αστικής έπαυλης (*villa urbana*), η οποία οικοδομήθηκε το 2ο αι. μ.Χ., πάνω σε οικοδομικά λείψανα του 2ου αι. π.Χ. και επισκευάστηκε λίγο πριν από την καταστροφή της στο β' μισό του 3ου αι. μ.Χ. από τους Έρουλους. Καταλαμβάνει έκταση εμβαδού 600 τ.μ. περίπου και περιλαμβάνει ορθογώνια τοιχογραφημένα δωμάτια, τα οποία αναπτύσσονται εκατέρωθεν επιμήκους διαδρόμου σχήματος Γ, ενώ τα ανασκαφικά στοιχεία μαρτυρούν την ύπαρξη ορόφου. Το δυτικότερο διαμέρισμα ήταν τοποθετημένο σε τετράβαθμο πόδιο (εικ. 6) και είχε ελικοειδή προσέλαση που υποβάλλει την ιδέα ενός αδύτου, ενώ μια κτιστή ορθογώνια κατασκευή με μεγάλο αριθμό θραυσμένων ειδωλίων γύρω της παραπέμπει σε βωμό ή τράπεζα προσφορών. Πρόκειται για οικιακό ιερό, το οποίο, όπως δείχνουν τα ευρήματα, συνδέεται με τη λατρεία της Μπτέρας των θεών Κυβέλης, φαινόμενο όχι σπάνιο για ανάλογου τύπου συγκροτήματα της Αθήνας. Το ιερό μαζί με τμήμα της έπαυλης έχει διατηρηθεί ορατό και επισκέψιμο.

Το «Αδριάνειο Γυμνάσιο» στο Κυνόσαργες

Στην κατά μήκος του Ιλίου εκτεινόμενη περιοχή του Κυνοσάργους βρισκόταν το τρίτο Γυμνάσιο της Αθήνας, όπου αθλούνταν ο νόθος Αθηναίος, όπως ο Θεμιστοκλής. Σύμφωνα με τις αρχαίες πηγές, υπήρχαν δύο σχετικά οικοδομήματα, το αρχαιότερο Γυμνάσιο και το νεότερο, το οποίο κατά τον Πausanias έφερε το όνομα του αυτοκράτορα Αδριανού και διέθετε 100 κίνες λιθοτομίας της Λιβύων. Κατά τα έτη 1896-1897 η Βρετανική Σχολή αποκάλυψε τμήματα μεγάλου ρωμαϊκού κτηρίου μεταξύ των λεωφόρων Καλλιρρόης και Βουλιαγμένης, το οποίο θεωρήθηκε ως το «Αδριάνειο» Γυμνάσιο. Από το 1969 έως σήμερα η Γ' ΕΠΚΑ επανευρίσκει τμηματικά το μεγάλο αυτό οικοδόμημα χάρις στην κατεδάφιση των παλαιών οικιών και την αντικατάστασή τους από πολυκατοικίες. Κατά το έτος 2001 βρέθηκε ένα ακόμη τμήμα, μία αίθουσα εσωτερικά της δυτικής πλευράς του κτηρίου. Οι τοίχοι, σωζόμενοι σε ύψος 4 μ., διατηρήθηκαν ορατοί και επισκέψιμοι στο υπόγειο πολυκατοικίας (οδός Διαμαντοπούλου 1) (εικ. 7). Δεύτερο τμήμα, η νοτιοδυτική γωνία του «Γυμνασίου» αποκάλυφθηκε το 2007 (οδός Διαμαντοπούλου και Βούρβαχη).

Μελλοντικά αναμένεται να έλθει στο φως και ολόκληρη η ανατολική πλευρά του, προς τη λεωφόρο Βουλιαγμένης, όπου υπάρχουν δύο-τρία ανεξερευνήτα οικόπεδα. Έως τότε η φύση και η λειτουργία του πολύ μεγάλου αυτού οικοδομήματος θα παραμείνει αδιευκρίνιστη.

Συμβολή των οδών Μεγάλου Αλεξάνδρου 127- 129 και Ευρυμέδοντος

Στο οικόπεδο αυτό αποκαλύφθηκε τμήμα ενός από τα νεκροταφεία, τα οποία είχαν αναπτυχθεί εκατέρωθεν της αρχαίας Ιεράς Οδού και συγκεκριμένα στη βορειοανατολική παρυφή της. Ανεσκάφησαν 268 τάφοι διαφόρων τύπων (λακκοειδείς, κιβωτιόσχημοι, λάρνακες, σαρκοφάγοι, λίγιοι εγχυτρισμοί) που χρονολογούνται από την κλασική έως την υστερορωμαϊκή περίοδο, τμήμα ταφικού περιβόλου, τμήμα ταφικού βάθρου κλασικών χρόνων και άλλο ρωμαϊκών. Επίσης, βρέθηκαν πέντε τετράπλευρες λαξευτές δεξαμενές, καθώς και δύο αγωγοί συνδεδεμένοι με αυτές για την αποστράγγιση του χώρου του νεκροταφείου (εικ. 8).

ΕΛΕΥΣΙΝΑ

Κατά το διάστημα 2000-2010 διενεργήθηκαν στην Ελευσίνα και στην ευρύτερη περιοχή

του Θριάσιου πεδίου 125 σωστικές ανασκαφές (20 λόγω διεξαγωγής δημόσιων έργων και 105 σε ιδιωτικά οικόπεδα). Η συγκομιδή σε νέα στοιχεία, καθώς και σε κινητά και ακίνητα ευρήματα υπήρξε πλούσια. Αποκαλύφθηκαν δέκα τμήματα αρχαίων οδών που συμπληρώνουν τη γνώση μας για το οδικό δίκτυο της αρχαιότητας, τόσο μέσα στον αστικό ιστό της αρχαίας πόλης όσο και στη σύνδεσή της με άλλα αστικά κέντρα. Αξιοσημείωτη υπήρξε η αποκάλυψη δύο μεγάλων τμημάτων της αρχαίας Ιεράς Οδού, το πρώτο μέσα στην πόλη της Ελευσίνας και το δεύτερο στην περιοχή του Σκαρμαγκά. Μέσα στη σύγχρονη πόλη της Ελευσίνας και κυρίως γύρω από τον αρχαιολογικό χώρο, ερευνήθηκαν οικιστικά κατάλοιπα που χρονολογούνται από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι και την ύστερη αρχαιότητα. Αποκαλύφθηκαν τμήματα οικιών, αποθηκευτικών και βιοτεχνικών χώρων, πηγάδια, δεξαμενές, συστήματα αγωγών και κεραμικοί κλίβανοι. Στην περίμετρο των αρχαίων οικιστικών καταλοίπων ερευνήθηκαν τμήματα νεκροταφείων που η χρήση τους ανάγεται από τους προϊστορικούς μέχρι και τους υστερορωμαϊκούς χρόνους (εικ. 9).

Σε μεγαλύτερη απόσταση από τον αρχαίο οικιστικό πυρήνα αποκαλύφθηκαν δύο αγροτικές, από τις οποίες η μία χρονολογείται

Εικ. 8. Συμβολή των οδών Μεγάλου Αλεξάνδρου 127-129 και Ευρυμέδοντος. Γενική άποψη της ανασκαφής.

Εικ. 9. Ελευσίνα. Γενική άποψη νεκροταφείου αρχαϊκών και κλασικών χρόνων.

Εικ. 10. Μέγαρα, Βιολογικός Καθαρισμός. Οι Νυμφάδες Πύλες, ανατολικός πύργος.

στους πρώιμους ελληνιστικούς χρόνους και η άλλη, αξιοπρόσεκτης διατήρησης, στην ύστερη αρχαιότητα.

ΜΕΓΑΡΑ

Από το 2000 έως το 2010 στην πόλη των Μεγάρων διεξήχθησαν 60 σωστικές ανασκαφές σε οικόπεδα ιδιωτών και περίπου 500 στο δημόσιο Έργο του Βιολογικού καθαρισμού.

Έργο Βιολογικού Καθαρισμού

Από το Δεκέμβριο του 2006 και μέχρι το Φεβρουάριο του 2010, στο πλαίσιο του Έργου κατασκευής δικτύου ακαθάρτων της πόλης των Μεγάρων, έργο ενταγμένο στο ΕΠ.ΠΕΡ του Γ΄ ΚΠΣ, οι ανασκαφές που διενεργήθηκαν είχαν το χαρακτήρα του κατεπείγοντος που χαρακτηρίζει τα δημόσια έργα κοινής ωφέλειας.

Αποκαλύφθηκαν τμήματα νεκροταφείων, του τείχους, δημόσιων και ιδιωτικών κτηρίων, ιερών και εργαστηρίων.

Ιδιαίτερα σημαντικό εύρημα για την ιστορία και τοπογραφία της πόλης είναι η αποκάλυψη τμήματος του νότιου σκέλους του οχυρωματικού περιβόλου, όπου διαμορφώνεται μνημειακή πύλη ανάμεσα σε δύο ημικυκλικούς πύργους (εικ. 10). Η θέση της πύλης στο νότιο τμήμα του περιβόλου μας επιτρέπει να την ταυτίσουμε με τις Νυμφάδες Πύλες, τη μοναδική πύλη που γνωρίζουμε το όνομά της από τον Πausanias. Ήταν ζωτικής σημασίας για την πόλη, καθώς εξασφάλιζε την επικοινωνία διά μέσου της Ευθείας οδού με το λιμάνι, τη Νίσαια, τη σημερινή Πάχη. Η ταύτιση της πύλης θα βοηθήσει στην απόδοση και άλλων μνημείων που αναφέρονται από τον περιηγητή πλησίον των Πυλών, όπως το Γυμνάσιο και το Ιερό των Ειλειθυιών ή Νυμφαίο, από το οποίο πήραν το όνομά τους και οι πύλες.

Οικόπεδο Γκίνη

Σε σωστική ανασκαφή δυτικά της πόλης εντοπίστηκε τεχνικό έργο της αρχαίας υδραυλικής, στην κοίτη αρχαίου χειμάρρου που διευθετούσε μεγάλες ποσότητες νερού, το οποίο χρονολογείται στους πρώιμους ελληνιστικούς χρόνους. Συγκεκριμένα, ερευνήθηκε βαθμιδωτό ανάλημμα, στο οποίο είχε ενσωματωθεί μεγάλος αγωγός ορθογώνιας διατομής (εικ. 11). Το

Εικ. 11. Μέγαρο, οικόπεδο Γκίνη. Αγωγός και αναλημματικός τοίχος.

Εικ. 12. Μέγαρο, οικόπεδο Κακαλέτρη. Υπόγειο κτίσμα με πεσσό.

ανάλημμα, εγκάρσιο στην κοίτη, φαίνεται ότι λειτουργούσε ως φράγμα με ελεγχόμενη ροή νερού μέσω του αγωγού. Διατηρείται σε ύψος οκτώ δόμων και είναι οικοδομημένο από λιθόπλινθους κογχυλιάτη.

Η βόρεια όχθη του χειμάρρου καθορίστηκε αργότερα από άλλο αναλημματικό τοίχο, μικτής τοικοποιίας, μήκ. 22 και ύψ. 2,30 μ., υποδηλώνοντας το μεγάλο βάθος της κοίτης. Το δεύτερο αυτό ανάλημμα καθορίζει τη ροή του νερού προς το τείχος για την υδροδότηση της αρχαίας πόλης.

Οικόπεδο Κακαλέτρη

Σε σωστική ανασκαφή στο βορειοανατολικό τμήμα της πόλης αποκαλύφθηκαν δύο υπόγεια «μέγαρο» του β' μισού του 4ου αι. π.Χ., που χρησιμοποιήθηκαν μέχρι και τον 3ο αι. π.Χ. Το ένα εξ αυτών φέρει κεντρικό πεσσό και φαίνεται ότι μετατράπηκε σε δεξαμενή νερού την ύστερη ρωμαϊκή περίοδο (εικ. 12).

Προϊστάμενοι

Λιάνα Παρλαμά (1995-2003)

Νικολέττα Διβάρη-Βαλάκου (2004-2010)

Έφη Μπαζιωτοπούλου-Βαλαβάνη (2010)

Ανασκαφές

Μετρό: Δυτική επέκταση ΓΡΑΜΜΗΣ 3 από Κεραμικό προς Αιγάλεω

Οδός Διπύλου 10-12

Συμβολή των οδών Αγίων Ασωμάτων-Ψαρομηλίκου και Καλογήρου Σαμουήλ

Οδός Φαλήρου 7-9

Το «Αδριάνειο Γυμνάσιο» στο Κυνόσαργες

Συμβολή των οδών Μεγ. Αλεξάνδρου 127-129 και Ευρυμέδοντος

Ελευσίνα

Μέγαρο

Υπεύθυνοι αρχαιολόγοι

Ι. Δρακωτού

Ι. Δρακωτού

Τ. Κοκκολιού

Π. Μπούγια

Θ. Ηλιόπουλος

Χ. Στούπα

Κ. Παπαγγελή

Π. Αυγερινού